

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

УДК 811.161+81.111

НАУКОВИЙ ДИСКУРС У СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Висоцька О.Л.

Львівський національний університет імені Івана Франка

Стаття присвячена розгляду еволюції терміну «дискурс», де аналізуються основні проблеми цього поняття, яке залишається в центрі уваги сучасних наукових дискусій. Зроблено акцент на характеристиці дискурсу, підходах до його трактування в лінгвістичних дослідженнях. Розглянуто найвідоміші визначення наукового дискурсу в сучасній лінгвістиці. Акцентується увага на тому, що поняття науковий дискурс трактується як складне явище, яке складається з учасників комунікації, ситуації спілкування і самого тексту. Зроблений висновок, що дискурс – це абстрактний інваріантний опис структурно-семантичних ознак, котрі реалізуються в конкретних текстах.

Ключові слова: науковий дискурс, текст, мовлення, речення, форма, функція, структура, діалог, комунікативна ситуація, екстралінгвістичні фактори, прагмалінгвістика.

Постановка проблеми. Стан мовознавчої науки за останнє сторіччя характеризується бурхливим розвитком і зміною аспектів, котрі потрапляють у центр лінгвістичних досліджень. Починаючи з середини XIX століття мовознавці намагалися виявити закони мови за зразком природничо-наукових і логіко-математичних дисциплін. На вивчення мовного спілкування мали вплив такі напрямки в науці, як психологія, філософія, логіка, культурологія, етнографія, естетика, семіотика, герменевтика та інші. Поняття дискурсу в мовознавстві з'являється внаслідок синтезу трьох дисциплін – мовознавства, котре вивчає структуру мови та її функції, соціології, котра вивчає людину в соціумі, та психології, котра досліджує розумову діяльність людини. Вивчаючи структуру та функції мови, мовознавці довгий час залишали поза увагою дослідження важливого процесу – мовлення, тобто творення тексту та його сприйняття, у тісному поєднанні із психологічними особливостями мовця та реципієнта, а також низки соціокультурних чинників, котрі впливають на процес формування тексту та його сприйняття.

На сьогоднішній день поняття дискурсу є одним з основних понять лінгвістики, котре досліджується в рамках прагмалінгвістики, когнітивної лінгвістики, лінгвістики тексту та і. Більше того, термін «дискурс» можна назвати центральним у лінгвістиці, адже він не є тільки теоретичним. Це досить складне комунікативне явище, яке поєднує екстралінгвістичні фактори та елементи когніції. Поруч з цим не існує єдиного загальноживаного визначення цього поняття, комплексного підходу до цього явища, адже різні науковці пропонують свої трактування поняття «дискурсу, що обумовлює актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом науковці впевнюються, що без урахування дискурсивних характеристик неможливо, у повному обсязі, осягнути та описати жодного мовленнєвого явища. Термін дискурс входить до термінологічного апарату різних наук (філософія, соціологія, теорія комунікації,

лінгвістика, психолінгвістика, соціолінгвістика тощо). Цей феномен став ключовим у наукових доробках таких вітчизняних та зарубіжних лінгвістів як Ф. Бацевич, Ю. Габермас, Т.А. ван Дейк, В. Кінч, Ф. де Сосюр, Зільберт, В. Красних, К. Кусько, В. Звєгінцев, Н. Арутюнова, Г. Почепцов, К. Серажим, М. Фуко, та багатьох інших. Дискурс залишається одним із невизначених і багатозначних соціолінгвальних явищ протягом останніх десятиліть. Фактично в сучасній науці немає його однозначної дефініції. Про це свідчить поява численних публікацій у вітчизняній (К.Я. Кусько [Кусько, 2002], А.П. Мартинюк [Мартинюк, 2011], А.М. Приходько [Приходько, 2008], Л.І. Сахарчук [Сахарчук, 2001], І.С. Шевченко [Шевченко, 2005]) і зарубіжній (Т. ван Дейк [Dijk, 1998], М. Фуко [Фуко, 1994], Е. Бенвеніст [1985], Р. Богранд [Beaugrande, 2004], К. Вишневський [Wiśniewski, 2006]) мовознавчій науці.

У сучасних лінгвістичних дослідженнях науковий дискурс визначають як мову, яка є вищою за рівнем від речення та словосполучення: «language above the sentence» Прихильниками такого визначення є Дейк [31; 32], М.Л. Макаров [17], Т.М. Николаєва [18], Ю.С. Степанов [21; 22] та R. Beaugrande [26; 27;]. В.А. Звєгінцев [6; 7] у межах зазначеного підходу робить акцент на смисловому зв'язку, стверджуючи, що дискурс – це «два або декілька речень, які пов'язані за смислом» [6; 7]. Подібне визначення знаходимо й у Девіда Кристала, який вважає, що дискурс – це «відрізок мовлення, що за розміром більший за речення» [29].

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми. Чіткого і загальноприйнятого визначення поняття «дискурс», котре охоплює усі випадки його вживання, не існує. Так само немає однозначності і в трактуванні самого поняття дискурсу в сучасних лінгвістичних дослідженнях. Вивчення феномену дискурсу в його широкому витлумаченні дало змогу поєднати в єдину систему та визначити місце та функції таких понять як текст, мовлення, мова, психологія, культурологія та соціологія. Визначаючи

текст як матеріальне вираження інформації, котру намагається передати мовець, мовлення – як безпосередній процес передачі та сприйняття інформації, мову – як систему одиниць, з яких мовець добирає потрібні компоненти та вибудовує текст, на сьогодні поняття дискурсу піднімається на сходинку вище і до цих всіх компонентів додає ще декілька вхідних – компоненти, що зумовлюють творення та сприйняття тексту. Це передовсім особливості мисленнєвих процесів мовця та реципієнта, котрі зумовлені різними чинниками, зокрема, соціокультурними традиціями, досвідом, освітою, економічним становищем тощо. Наразі теорія дискурсу як лінгвістичного поняття вже вибудована, чітко встановлені межі термінів «текст», «мовлення» та «дискурс», які потребують комплексного дослідження.

Мета статті – проаналізувати природу наукового дискурсу, еволюцію його розвитку та перспективи подальших досліджень. Наукова новизна полягає в тому, що в даному науковому дослідженні зроблений акцент на характеристиці дискурсу саме як лінгвістичної категорії і на описі дискурсивного аналізу в цьому ж руслі. З часів появи терміну «дискурс» інтерпретували по-різному, він набув широкого, навіть дифузного значення.

Виклад основного матеріалу. Один із найважливіших елементів людської діяльності і одночасно один із найцінніших її продуктів – мова – стала об'єктом багатьох дисциплін. Однією з них є аналіз дискурсу.

Вперше термін «аналіз дискурсу» ввів американський лінгвіст Зелліг Харріс. Цей термін він використовував як метод аналізу зв'язного мовлення, використовуючи дистрибутивний метод [32, р. 1-30]. Пізніше цей термін почали асоціювати з німецьким терміном «Textlinguistik», а також із терміном «linguistica del texto» за Е. Косеріу [8, с. 45-47], тобто терміни «текст» та «дискурс» ототожнювалися. Розмежування цих термінів починається з кінця 70-х – початку 80-х років ХХ століття. Текст прирівнювався до формальної конструкції, а дискурс виступав актуалізацією цієї конструкції у зв'язку з екстралінгвістичними факторами дискурсу. Дискурс у цей час аналізували за допомогою лише експериментальних та описових методів. У 1952 році в своїй статті Харріс ввів поняття дискурс-аналізу як метод вивчення руху інформації в дискурсі, призначеного «для розширення дескриптивної лінгвістики за межі одного речення в даний момент часу й для співвіднесення культури та мови» [32, р. 474-494].

На думку дослідників дискурс – це комунікативна інтеракція адресанта та адресата, яка відбувається в конкретній ситуації і спрямована на здійснення когнітивного, емоційного, фізичного та прагматичного впливу на адресата [28, р. 7-21]. Тут слід згадати, перш за все, французького філософа Мішеля Фуко, завдяки якому цей термін стає популярним у публіцистиці. «Дискурс» стає одним із найбільш використовуваних слів у його наукових працях з 60-х років 20 століття [24, с. 26].

Так, В.О. Звєгінцев розуміє дискурс як елементарну одиницю тексту, тобто складне ціле або змістовну єдність, що вирізняється на рівні

мови і, як правило реалізується у вигляді речень, пов'язаних між собою смисловими зв'язками [6, с. 13-21]. У свою чергу, В.В. Красних зробила спробу поглянути на дискурс з точки зору когнітивних структур, які лежать в основі мовної компетенції. На протилежність В.О. Звєгінцеву, текст (за В.В. Красних) є «елементарною (тобто базовою, мінімальною та основною) одиницею дискурсу» [12, с. 190] – явищем не тільки лінгвістичним, а й екстралінгвістичним. Дискурс За Т.А. ван Дайком – це складна комунікативна подія, «суттєва складова соціокультурної взаємодії, характерні риси якої – інтереси, цілі та стилі» [4, с. 153-211].

Н.Д. Арутюнова визначає дискурс як «зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними, соціокультурними, прагматичними, психологічними факторами; це – текст, узятий в аспекті подій; мовлення, що розглядається як цілеспрямоване соціальне явище, дія, як компонент, що приймає участь у взаємодії між людьми і механізмах їх свідомості [1, с. 136-210]. Під різними лінгвістичними точками зору розглядає дискурс Ю.С. Степанов [21, с. 35-73].

З позицій прагмалінгвістики науковий дискурс є інтерактивною діяльністю учасників спілкування, встановлення і підтримання контакту, емоційний та інформаційний обмін, надання впливу один на одного, переплетення комунікативних стратегій, що моментально змінюються, та їх вербальних і невербальних втілень в практиці спілкування, визначення комунікативних ходів в єдності їх експліцитного і імпліцитного змісту. Цікавим є те, що дискурс як когнітивно-семантичне явище вивчається у вигляді фреймів, сценаріїв, ментальних схем, когніотипів, тобто різних моделей репрезентації спілкування у свідомості.

Теорія дискурсу у мовознавстві пов'язана з іменем французького вченого Е. Бенвеніста, котрий вперше запропонував визначення дискурсу як «будь-яке висловлювання, що зумовлює наявність комунікантів: адресата, адресанта, а також наміри адресанта певним чином впливати на свого співрозмовника» [22, р. 296]. Т. ван Дейк розглядає дискурс як комунікативну подію, що відбувається між мовцем і слухачем у визначеному часовому і просторовому континуумі. Ця подія обов'язково включає як вербальні, так і невербальні складники, тобто ті ментальні процеси, які неминуче супроводжують процес комунікації [31, р. 121].

Термін «науковий дискурс» був введений в ужиток П. Біззелл у 1999 році на позначення поєднання ненаукового і наукового дискурсу [28, р. 7-21]. На думку Т. Маслової, науковий дискурс як різновид інституційного зумовлений соціальними функціями співрозмовників і є регламентованим за змістом і формою [18, с. 39-43]. Науковий дискурс створюється вченими, його учасниками зазвичай виступають фахівці з відповідним рівнем підготовки, спільним з автором статусом і прагматичним тезаурусом.

Дискурс є формою взаємодії мови та мовлення. За вихідну точку у критичному трактуванні дискурсу подекуди беруть наукову традицію. Для прикладу, існує англо-американська лінгвістична традиція, яка зосереджена на інтерактивній взаємодії відправника і реципієнта інформації та за якою дискурс – зв'язне мов-

лення, а також когнітивно орієнтована традиція дискурсного аналізу Т. ван Дейка, зосереджена на прагматичній стороні зв'язності дискурсу, що фактично є лише одним з підходів до розгляду феномена дискурсу [30, с. 68].

Теорія дискурсу як прагматизованої форми тексту бере свій початок у концепції Е. Бенвеніста, який розмежовував план дискурсу – мовлення, яке привласнюється людиною, яка говорить і план оповідання. Під дискурсом Е. Бенвеніст розуміє «усіляке висловлювання, яке зумовлює наявність комунікантів: адресата, адресанта, а також, намірів адресанта певним чином впливати на свого співрозмовника» [22, р. 276]. Таким чином, дискурс розглядаємо дискурс як складне комунікативне явище, що включає в себе соціальний контекст, інформацію про учасників комунікації, знання процесу складання текстів та сприйняття текстів. Дискурс – це мовлення, занурене у життя» [1].

Як слушно зазначає Ф.С. Бацевич, сучасне розуміння дискурсу знаходиться у межах двох підходів, які можуть мати спільні риси з позицій комунікативної лінгвістики: дискурс – текст і дискурс – комунікація. Дискурс є складним і багатоаспектним феноменом. Дискурс – це комунікативна подія, що обумовлюється взаємозв'язком між мовцем та слухачем і передбачається мовленнєвою поведінкою останніх [2, с. 3].

Існує нагальна необхідність дати характеристику методу дискурсивного аналізу, тому що на відміну від інших практичних методів лінгвістичного аналізу, він ставить перед собою, перш за все дослідити когнітивні характеристики учасників мовленнєвого акту. Таким чином, дискурс може доносити певну інформацію завдяки *langue* з якого він формується або породжується. Стосовно цього, в своїй праці «Мова, дискурс та пізнання» Б. деБогранд зазначає, що мова – це теорія людського знання та досвіду (те, що люди знають для того, щоб говорити), а дискурс – це її практика (те, що люди говорять) [цит. за Beaugrande [27]; 2004, електронний ресурс]. Когнітивна лінгвістика тісно пов'язана з теорією дискурсу, адже «одним із найважливіших процесів пізнавальної діяльності людини є осягнення інформації і утворювальних концептів у мозку (психіці) людини результатом когнітивної діяльності людини є формування концептуальних систем, що відображають досвід людини і показують як людина усвідомлює навколишній світ [8], [Карамнова, 2006, с. 234-239].

Сприйняття смислу залежить від реципієнта, його освіти та ерудиції, і кожному відкривається доступний лише йому пласт смислів з текстової поверхні. Дискурсивний аналіз відкриває науковцям незліченну кількість цікавих фактів, які можуть бути використані як в науковій так і в практичній діяльності. Властивості тексту і мовлення, що виявляються під час такого аналізу, дозволяють безпосередньо визначати уявлення цілої нації на певному етапі культурно-історичного розвитку [16, с. 381-385].

Як зазначає французький дослідник Ж. Куртін, останнім часом відбувся перехід від вивчення структури мови до вивчення дискурсу: «Перехід відбувається через уявлення суб'єкта мовлення як джерела, першопричини та психологічного

оператора дискурсу» [14, с. 95-104]. У свою чергу, американський дослідник Е. Ле визначає дискурс як невід'ємну частину суспільних відносин, тому що, з одного боку, дискурс формує ці відносини, а з іншого – вони формують його. На його думку, «читач (слухач) пов'яже в одне ціле «інформаційні одиниці» [15, с. 93-112], що є в лексиці, морфології та синтаксисі тексту, завдяки інформації, що він має, про аналізований сюжет, завдяки своїм загальним знанням та культурі, а також відповідно до свого світогляду.

На переконання А. Шевченка, «текст сам по собі не має смислу, смисл утворюється у свідомості носія мови» [25, с. 9-12]. Тому доречнішим є вивчення не тексту як носія інформації, а мисленнєвих процесів, що утворюють смисл цього тексту, особливості сприйняття тексту різними людьми, що пов'яже на цьому етапі розвитку науки мовознавство з психологією та соціологією. Львівський учений Ф. Бацевич кваліфікує дискурс як тип комунікативної діяльності, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, паралінгвальну), відбувається в межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегією й тактикою учасників. Він визначає дискурс як «синтез когнітивних, мовних і поза-мовних (соціальних, психічних, психологічних тощо) чинників, які визначаються конкретними формами життя залежно від тематики спілкування» [2, с. 43].

Незважаючи на те, що Т.А. ван Дейк пропонує досліджувати дискурс починаючи з античних трактатів, з етики та риторики, М. Л. Макаров [17, с. 72] вважає, що сучасне дослідження дискурсу розпочалося з 60-х років ХХ століття. Початок теорії дискурсу лежить у дослідженнях мовного вживання німецької лінгвістичної школи П. Хартмана та П. Вундерліха, у функціональному структуралізмі, у соціолінгвістичному аналізі комунікації американських лінгвістів Е. Щеглофа та Х. Сакса, антропологічних дослідженнях Дж. Гамперца, у логіко-семіотичному описі різних видів текстів та моделюванні породження мовлення французьких постструктуралістів, у соціології мови Ервіна Гоффмана, у аналітичній філософії, у когнітивній психології, психолінгвістиці тощо.

Сара Міллз зазначає, що термін «дискурс» має набагато більше трактувань, аніж усі інші терміни літературознавства та теорії культури [33, 192 р.]. У французькій лінгвістиці термін «дискурс» мав значення «мовлення, текст». Саме Еміль Бенвеніст одним з перших запропонував уточнення цього поняття, визначив дискурс як мовлення, що належить мовцю. Т. ван Дейк зазначає, що термін «дискурс» може вживатись у таких значеннях:

- дискурс у широкому розумінні може бути письмовим, мовленнєвим, а також мати вербальну та невербальну складову;
- дискурс у вузькому значенні визначається як письмовий чи мовленнєвий вербальний продукт комунікативної дії;
- дискурс як конкретна розмова завжди пов'язаний з конкретними умовами та контекстом;
- дискурс як тип розмови пов'язаний з типами вербальної продукції, а не з конкретними комунікативними діями;

– дискурс як жанр, а саме, науковий дискурс, політичний дискурс і т. д.;

– дискурс як узагальнене уявлення про певний історичний період, культуру, спільноту [30; 31].

На сучасному етапі лінгвістичних досліджень науковцями пропонуються різні підходи до тлумачення поняття «дискурс». Усе залежить від точки відліку того чи іншого дослідника. Розглянемо деякі визначення цього загальноживаного та неоднозначного поняття. Так, Дебора Шифрін [34, р. 20-43] пропонує три підходи до визначення поняття «дискурс». Перший підхід оснований на позиціях формально та структурно орієнтованої лінгвістики. Вчений також вважає, що дискурс має дотеоретичний статус у лінгвістиці і містить набір поведінкових особливостей.

Т.М. Николаєва зазначає, що «дискурс – це багатозначний термін лінгвістики тексту, який багата авторами вживається майже у омонімічних значеннях» [19, с. 467-472]. Це поняття прирівнюється до зв'язного тексту, усно-розмовної форми тексту, діалогу, групи висловлювань, які пов'язані між собою за змістом, мовленнєвої поведінки (усної чи письмової) як даності «... Розвиваючи цю думку Т.А. Дейк та В. Кінч [30, р. 154] зазначили, що дискурс є «не просто даність тексту, а системно мовними структурами цілого тексту». Основою такого підходу є побудова ієрархії складових та відношень між ними, що утворюють єдине ціле.

Саме тому можна стверджувати, що цей підхід об'єднує структурно-синтаксичне та комунікативне трактування наукового дискурсу за В.І. Карасиком [10, с. 5-20]. Згідно такого трактування дискурс прирівнюється до фрагменту тексту або розгорнутого змісту тексту в свідомості адресата. Це може бути і понадфразова єдність, і абзац, і група реплік у діалозі. За комунікативного підходу дискурс сприймають як вербальне спілкування, діалог, діалогічне висловлення, мовлення з позиції мовця.

Друга концепція у розумінні дискурсу має функціональне підґрунтя, де дискурс розуміють як вживання мови: «the analysis of discourse is, necessarily, the analysis of language in use» [20, р. 14-53], де функції дискурсу безпосередньо пов'язані із функціями мови. Цей підхід близький до ідей Празького лінгвістичного гуртка, представники якого вважали, що «до лінгвістичного аналізу слід підходити з функціональної точки зору» [23, с. 123-140]. З цього випливає, що мова – це система засобів вираження, яка служить для виконання певної мети. Слід відзначити, що в основі другого підходу лежить умовний рух, ідея розвитку, розгортання від фрагменту тексту до мовленнєвої діяльності.

Третя трактування дискурсу заснована на взаємодії форми та функції, де дискурс прирівнюється до висловлення («discourse as utterance» [35]) і є сукупністю функціонально організованих, а не лише формальних одиниць вживання мови. Зазначені підходи доповнимо іншими трактуваннями, задля того, щоб отримати повну картину поняття наукового дискурсу. У працях Т.А. ван Дейка можна прослідкувати когнітивне розуміння дискурсу [30; 31], де дискурс постає як взаємодія між мовою та дійсністю, що є за-

порукою розуміння світу. Характерними рисами такого дискурсу є цілі та інтереси, а важливою є не просто ситуація, а уявлення про неї або інтерпретація учасниками ситуації. О.С. Кубрякова [11] теж трактує дискурс як когнітивний процес, який пов'язаний із творенням мовленнєвої поведінки. [13, с. 15-26].

Ще одним підходом до аналізу наукового дискурсу є структурно-стилістичний підхід де дискурс розуміється як нетекстова організація розмовної мови, що характеризується нечітким поділом на частини, пануванням асоціативних зв'язків, спонтанністю та високою контекстністю. У такому трактуванні дискурс постає як розширене розуміння тексту, як текст, що занурений у конкретну комунікативну ситуацію зі знаннями про учасників спілкування та умови ситуації. Такий підхід ми можемо трактувати як соціально-прагматичний за В.І. Карасиком, за якого під дискурсом розуміють «соціально або ідеологічно обмежений тип висловлювань» [9, с. 5-20].

Прагмалінгвістика за такого трактування вивчає використання мови в дискурсі, зосередження уваги на особистості та особистісних факторах використання мови і відображення цих факторів у дискурсі. Отже, з цього випливає, що основними характеристиками дискурсу є зв'язність тексту, подієвий аспект, обумовленість екстралінгвістичними факторами та цілеспрямованість соціальної дії. До того ж, на наш погляд термін «дискурс» на відміну від терміну «текст» не слід застосовувати до давніх текстів, де зв'язок із життям не відновлюється безпосередньо.

Також ми поділяємо точку зору В. В. Карасик [12, с. 190], яка трактує дискурс як «вербалізовану мовленнєво-мисленнєву діяльність, що включає лінгвістичні та екстралінгвістичні компоненти», а текст як «елементарну одиницю дискурсу», тобто у підході дослідниці дискурс визначається через текст або текст через дискурс [12, с. 190]. У нашому дослідженні ми погоджуємося із М.Л. Макаровим, що дискурс має інтерактивну природу, містить у собі взаємодію, діалог [17]. Адже, дискурс це певне соціолінгвістичне утворення, яке продукується завдяки адресату та адресанту у конкретних комунікативних, прагматичних і соціальних умовах, ситуаціях.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, аналізуючи все вище зазначене, можна зробити висновок, що у сучасній науці дискурс трактується як складне явище, що включає учасників комунікації, ситуації спілкування і сам текст. Іншими словами, дискурс – це абстрактний інваріантний опис структурно-семантичних ознак, що реалізуються в конкретних текстах. Можемо дійти такого висновку: не зважаючи на те, що теорія дискурсу вже досить тривалий час опрацьовується і досліджується вченими-лінгвістами, загальноновизнаного підходу та універсального визначення поняття «дискурс» ще досі не існує. Це поняття можна розглядати з точки зору найрізноманітніших аспектів: як комунікативного процесу, як тексту, як системи, як комунікативної події.

Підводячи підсумок, можна також стверджувати, що незважаючи на велику кількість визначень поняття «дискурс», воно залишається розмитим та неоднозначним. Виходячи з цього

можемо віднести зазначене поняття до лінгвістичних універсалій, адже щодня діапазон його трактувань розширюється. Перспективою подальших розвідок у даному напрямку вбачаємо дослідження смислових відношень наукового дискурсу з основними лінгвістичними поняттями «текст» та «мовлення». Не зважаючи на те, що теорія наукового дискурсу у лінгвістичних до-

слідженнях вже досить тривалий час опрацьовується вченими-лінгвістами, загально визнаного підходу та універсального визначення поняття «дискурс» ще досі не існує. Це поняття у перспективі можна розглядати з точки зору найрізноманітніших аспектів: як комунікативного процесу, як тексту, як когнітивної системи та комунікативної події.

Список літератури:

1. Арутюнова Н.Д. Дискурс / Н.Д. Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь / под ред. В.Н. Ярцева. – М.: Сов. энцикл., 1990. – С. 136-210.
2. Бацевич Ф.С. Основы коммуникативной лингвистики / Ф.С. Бацевич. – К.: Академія, 2004. – 344 с.
3. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Э. Бенвенист. – М.: Прогресс, 1974. – 446 с.
4. Т.А. ван Дейк. Стратегии понимания связного текста / Т.А. ван Дейк, В. Кинч // Новое в зарубежной лингвистике. Когнитивные аспекты языка. – М.: Прогресс, – Вып. № 23. – С. 153-211.
5. Дискурс [Электронный ресурс] // Вікіпедія. Вільна енциклопедія. – 2014. – Режим доступу: uk.wikipedia.org/wiki/Дискурс.
6. Звегинцев В.А. О цельнооформленности единиц текста / В.А. Звегинцев // Известия АН СССР. Сер. литературы и языка. – 1980. – Т. 39. – № 1. – С. 13-21.
7. Звегинцев В.А. Предложение и его отношение к языку и речи / В.А. Звегинцев. – М., 1976. – 309 с.
8. Карамнова Е.А., Реунова О.И., Алимуратов А.Р. Соотношение языковой личности и дискурсивной деятельности / Е.А. Карамнова, О.И. Реунова, А.Р. Алимуратов // Университетские чтения. – 2006: Материалы научно-методических чтений ПГЛУ. Ч. II. – Пятигорск: ПГЛУ, 2006. – С. 234-239.
9. Карасик В.И. О типах дискурса / В.И. Карасик // Языковая личность: институциональный и персональный дискурс: сб. науч. тр. – Волгоград: Перемена, 2000. – С. 5-20.
10. Карасик В.И. Структура институционального дискурса / В.И. Карасик // Проблемы речевой коммуникации: Межвуз. сб. науч.тр. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 2000. – С. 25-33.
11. Косериу Е. Современное положение в лингвистике / Е. Косериу // Известия АН СССР. Серия литературы и языка. – 1977. – № 6. – С. 45-47.
12. Красных В.В. Виртуальная реальность или реальная виртуальность / В.В. Красных. – М.: Изд-во Диалог, МГУ, 1998. – 352 с.
13. Кубрякова Е.С. Виды пространства и дискурса / Е.С. Кубрякова, О.В. Александрова // Категоризация мира: пространство и время. Материалы научн. конф. – М.: Изд-во Моск. ун-та. – С. 15-26.
14. Куртин Ж.Ж. Шапка Клементиса (заметки о памяти и забвении в политическом дискурсе) / Ж.Ж. Куртин // Квадратура смысла: Французская школа анализа дискурса. – М., 1999. – С. 95-104.
15. Ле Э. Лингвистический анализ политического дискурса: язык статей о чеченской войне в американской прессе / Э. Ле // Полис. – 2001. – № 2. – С. 93-112.
16. Лівичька І. Науковий дискурс: рівні та особливості аналізу / І. Лівичька // Наукові записки. – Серія: філол. науки. – Вип. 96(1). – 2011. – С. 381-385.
17. Макаров М.Л. Основы теории дискурса / М.Л. Макаров. – М.: Гнозис, 2003. – 280 с.
18. Маслова Т.Б. Типология наукового дискурсу в сучасній мовознавчій парадигм / Т.Б. Маслова // Англістика та американістика: (зб. наук. пр) / ред. кол.: А.І. Анісімова (голов. ред.), Т.М. Потніцева (заст. голов. ред.) та ін. – Д.: Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2012. – Вип. 10. – С. 39-43.
19. Николаева Т.М. Краткий словарь терминов лингвистики текста / Т.М. Николаева // Новое в зарубежной лингвистике. Лингвистика текста. – М.: Прогресс, 1978. – С. 467-472.
20. Серио П. Как читают тексты во Франции // Квадратура смысла. Французская школа анализа смысла / Пер. с франц. и португ. – М.: Прогресс, 1999. – С. 14-53.
21. Степанов Ю.С. Альтернативный мир, Дискурс, Факт и Принцип причинности / Ю.С. Степанов // Язык и наука конца 20 века. – М.: РАН, 1996. – С. 35-73.
22. Степанов Ю.С. Между системой и текстом – дискурс / Ю.С. Степанов // Язык и метод. К современной философии языка. – М.: Языки русской культуры, 1998. – С. 655-688.
23. Тезисы Пражского Лингвистического Кружка / [В.А. Звегинцев] // История языкознания XIX–XX веков в очерках и извлечениях. – М.: Просвещение, 1965. – Ч. II. – С. 123-140.
24. Фуко М. Слово и вещи. Археология гуманитарных наук [Текст] / Мишель Фуко. – СПб.: Acad., 1994. – С. 26.
25. Шевченко І.С. Когнітивно-комунікативна парадигма і аналіз дискурсу / І.С. Шевченко // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен. – Харків: Константа, 2005. – С. 9-20.
26. R. de Beaugrande (1993). Discourse Analysis and Literary Theory: Closing online: <http://jaonlinejournal.com/archives/vol13.2/debeaugranderobert.pdf>.
27. R. de Beaugrande (2004). Language, Discourse, and Cognition: Retrospects and Prospects, online: <http://www.beaugrande.com/LanguageAndCognition.htm>.
28. Benveniste E. (1985). On discourse // The Theoretical Essays : Film, Linguistics, Literature. Manchester: Manchester Univ. Press. 2. P. 296.
29. Bizzell P. Hybrid Academic Discourses: What, Why, How / P. Bizzell // Composition Studies. – 27. – 1999. – P. 7-21.
30. Crystal D. A dictionary of linguistics and phonetics / D.A. Crystal. – Oxford: Blackwell Publishers, 1991. – 389 p.
31. Т.А. van Dijk. Strategies of Discourse Comprehension / Т.А. van Dijk, Walter Kintsch. – New York: Academic Press, 1983. – 389 с.
32. Т.А. van Dijk. Communicating racism: ethnic prejudice in thought and talk / Т.А. van Dijk. – London: Sage Publ, 1987. – 435 с.
33. Harris Z. Discourse analysis / Z. Harris // Lanfuage. 1952. – Vol. 28. № 1. P. 1-30; 474-494.
34. Mills Sara. Discours: The New Critical Idiom. / Sara Mills. – London, New York: Routledge, 1997. – 192 p.
35. Schiffrin D. Approaches to Discourse. Oxford / D. Schiffrin. – Cambridge, Mass.: Basil Blackwell, 1994. – 195 с.
36. Wiśniewski Kamil (2006), Discourse Analysis, online: <http://www.tlumaczenia-angielski.info/linguistics/discourse.htm>.

Высоцкая О.Л.

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

НАУЧНЫЙ ДИСКУРС В СОВРЕМЕННЫХ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЯХ

Аннотация

Статья посвящена анализу эволюции термина "дискурс", рассматриваются основные проблемы этого понятия, которое остаётся в центре внимания современных научных дискуссий. Сделан акцент на характеристике дискурса, подходах к его трактовке в лингвистических исследованиях. Рассмотрены известные определения научного дискурса в современной лингвистике. Понятие научный дискурс трактуется как сложное явление, состоящее из участников коммуникации, ситуации общения и самого текста. Сделан вывод о том, что дискурс – это абстрактное инвариантное описание структурно-семантических признаков, реализуемых в конкретных текстах.

Ключевые слова: научный дискурс, текст, речь, предложения, форма, функция, структура, диалог, коммуникативная ситуация, экстралингвистические факторы, прагмалингвистика.

Vysotska O.L.

Lviv Ivan Franko National University

SCIENTIFIC DISCOURSE IN MODERN LINGUISTIC RESEARCH

Summary

The article is devoted to the consideration of the term "discourse" evolution, discusses the main problems of understanding this concept, which remains in the focus of modern scientific reseach. The emphasis is placed on the characterization of discourse, approaches to its interpretation in linguistic studies. The most famous definitions of scientific discourse in modern linguistics are considered. The concept of scientific discourse is interpreted as a complex phenomenon, consisting of participants in communication, the situation of communication and the text itself. It is concluded that discourse is an abstract invariant description of structural and semantic features implemented in specific texts.

Keywords: scientific discourse, text, speech, sentence, form, function, structure, dialogue, communicative situation, extralinguistic factors, pragmalinguistics.